

Johanna Perkiö
Suomalainen perustulokeskustelu ja mallit

Kirjoittaja

Johanna Perkiö
YTM, tohtorikoulutettava
Tampereen yliopisto
johanna.perkio@uta.fi

© Kirjoittaja ja Kela

Työpapereita-sarjan julkaisut ovat keskustelun avauksia tai alustavia tutkimusraportteja.

www.kela.fi/tutkimus

ISSN 2323-9239

Toinen, korjattu painos
Helsinki 2016

Sisältö

Tiivistelmä.....	4
1 Johdanto.....	5
2 Suomalaisen perustulokeskustelun historia	6
3 Mallit perustulon toteuttamiseksi	10
3.1 Suhde muuhun sosiaaliturvaan	11
3.2 Rahoitus.....	13
3.3 Tavoitteet	16
3.4 Vaikutukset	17
4 Lopuksi.....	20
Lähteet.....	20
Liitetaulukko	25

Tiivistelmä

Perustulosta ja kansalaispalkasta on Suomessa keskusteltu vaihtelevan säännöllisesti 1980-luvulta alkaen. Myös useat puolueet ovat tehneet omia ehdotuksiaan toimeentuloturvan järjestämisestä perustulon avulla. Perustulolla on pyritty muun muassa selkiyttämään tukijärjestelmää, keventämään hallintoa, poistamaan työn ja etuuksien yhteensovitteluun liittyviä loukkuja sekä ehkäisemään sosiaaliturvan väliinputoamia.

Ymmärrys perustulon luonteesta ja siihen liitetystä tavoitteista on vaihdellut eri aikoina. 1980-luvulla kansalaispalkalla pyrittiin vastaamaan teollisen työn vähenemisen aiheuttamaan työttömyyteen ja tarjoamaan mielekkään osallisuuden mahdollisuuksia työmarkkinoiden ulkopuolella. 1990-luvun laman jälkimainingeissa ryhdyttiin keskustelemaan perustulosta, joka nähtiin keinona lisätä työmarkkinoiden joustoja sekä tukea epäsäännöllistä ja matalapalkkaista työtä. 2000- ja 2010-luvuilla perustulosta on keskusteltu ennen kaikkea keinona parantaa työnteon kannusteita ja tarjota parempaa toimeentuloturvaa epäsäännöllisissä silpputoissa tai yrittäjämuoitoisesti työskenteleville.

Perustulon toteuttamiseksi on esitetty useita erilaisia malleja. Mallit vaihtelevat sen mukaan, mikä on esitetyn etuuden taso, kenelle se kuuluisi, mikä olisi sen suhde muuhun sosiaaliturvaan, miten uudistus rahoitettaisiin ja mitkä ovat sen keskeisimmät tavoitteet. Varsinaisten perustulomallien lisäksi on esitetty myös muita sosiaaliturvan uudistamisen malleja, jotka ovat jossain määrin perustulon kaltaisia. Malleja ovat julkaisseet sekä poliittiset että akateemiset toimijat. Suurin osa Suomessa julkaistuista malleista on osittaisen perustulon malleja, joissa esitetty perustulo olisi sen verran alhainen että sitä täydentämään tarvittaisiin vielä muita harkinnanvaraisia etuuksia. Yleensä perustulon rinnalla tarvittaisiin ainakin asumisen tukia. Perustulon rahoittamiseen on olemassa useita erilaisia vaihtoehtoja. Yleisenä lähtökohtana malleissa on kuitenkin tuloverotuksen uudistaminen siten, että keski- ja suurituloisilta peritään perustulon tuoma tulonlisäys takaisin verotuksessa. Tuloverotusta voidaan täydentää muilla välittömällä ja välillisillä veroilla tai finanssipolitiikan keinoilla. Rahoituksen painopisteen siirtäminen pois tuloverotuksesta mahdollistaisi epäkannustaviksi koettujen korkeiden marginaaliveroasteiden alentamisen perustulomalleissa.

Tuoreimmissa perustulomalleissa keskeisinä tavoitteina on ollut silpputyöläisten toimeentuloturvan vahvistaminen ja sosiaaliturvaa saavien työnteon kannusteiden parantaminen. Mikrosimulaatioanalyysit ovat kuitenkin osoittaneet, että etuuksien yhteisvaikutuksesta johtuen kaikki tavoitellut myönteiset vaikutukset eivät välttämättä toteudu osittaisen perustulon malleissa. Ratkaisuna olisi erityisesti asumistuen sovittelu perustulomalliin sekä perustulon riittävän korkea taso, joka ehkäisisi säännöllistä toimeentulotuen tarvetta.

1 Johdanto

Perustulosta ja sen sukulaisideoista on Suomessa keskusteltu kohta neljä vuosikymmentä. Vaikka idea on ajoittain saanut myös poliittista kannatusta, vasta vuonna 2015 se eteni ensimmäisen kerran kirjaukseksi hallitusohjelmaan. Tämän selvityksen tarkoituksena on kartoittaa suomalaisen perustulokeskustelun historiaa ja perustulon toteuttamiseksi esitettyjä malleja.

Kansainvälinen *Basic Income Earth Network* määrittää perustulon tuloksi, joka maksetaan säännöllisin väliajoin kaikille yhteiskunnan jäsenille henkilökohtaisesti ilman ehtoja ja tarveharkintaa¹. Etuus on lähtökohtaisesti kaikille samansuuruinen, mutta siihen voidaan lisätä saajan iän tai jonkun muun kriteerin mukaisia porrastuksia. Perustulon rinnalla voidaan säilyttää harkinnanvaraisen sosiaaliturvan eri osia. Suomalaisessa keskustelussa on perustulon lisäksi esiintynyt termi kansalaispalkka, jolla on viitattu toisinaan määritelmän mukaiseen vastikkeettomaan tuloon ja toisinaan jonkinlaista yhteiskuntapalvelusta edellyttävään vastikkeelliseen tuloon. Näiden kahden lisäksi on puhuttu myös kansalaistulosta sekä negatiivisesta tuloverosta.

Perustulon kaltaisia ideoita on maailmalla esitetty aina 1700-luvun lopulta alkaen. Jo ennen nykyisten hyvinvointivaltioiden syntyä yhteiskunnalliset reformistit esittivät säännöllisesti tai kertaluontoisesti maksettavia *sosiaalisia osinkoja* jaettavaksi yhteiseksi katsotun kansallisomaisuuden tuotosta (Cunliffe ja Erreygers 2004). Tällaiseksi yhteisomaisuudeksi katsottiin erityisesti maa ja luonnonvarat. 1960-luvulla monet taloustieteilijät erityisesti Yhdysvalloissa kiinnostuivat *negatiivisesta tuloverosta* (ks. Widerquist ym. 2013)², joka on perustuloa muistuttava verotuksen ja automaattisen tulotuen yhdistelmä. Negatiivisen tuloveron nähtiin sopivan markkinatalouden logiikkaan ja kannustavan pienituloisia työntekoon perinteisiä sosiaaliturvajärjestelmiä paremmin. 1980-luvulta alkaen perustulon ideasta on keskusteltu erityisesti monissa Euroopan maissa. Se on nähty vastauksena erityisesti lisääntyneeseen työttömyyteen ja työsuhteiden sirpaloitumiseen. 2000-luvun aikana kiinnostus on levinnyt myös köyhempiin maihin, joista Namibiassa (2008–2009) ja Intiassa (2010–2012) on tehty paikallisia kokeiluja (ks. Haarmann ym. 2009; Perkiö 2014a; Davala ym. 2015)³.

Yleisellä tasolla käyty keskustelu ei vielä kerro paljoa siitä, mitä perustulon toteutus käytännössä tarkoittaisi. Toteutukseen on olemassa runsaasti erilaisia vaihtoehtoja ja vasta näiden yksityiskohtia tarkastelemalla päästään arvioimaan uudistuksen mahdollisia vaikutuksia (ks. De Wispelaere 2015).

1 Ks. <http://www.basicincome.org/basic-income>.

2 Negatiivista tuloveroa tai vastaavaa tulotakuuta ovat ehdottaneet ainakin Milton Friedman, James Tobin, John Kenneth Galbraith, Robert Theobald ja Abba Lerner.

3 Namibian ja Intian kokeiluissa perustulon todettiin mm. vähentäneen aliravitsemusta (erityisesti lapsilla), parantaneen terveyttä, vähentäneen kotitalouksien velkaantuneisuutta ja lisänneen säästämisastetta, lisänneen pienyrittämistä ja muuta taloudellista toimeliaisuutta, vähentäneen rikollisuutta, parantaneen asumista ja saniteettia, parantaneen sosiaalisia suhteita yhteisöissä ja kotitalouksissa, lisänneen lasten osallistumista kouluopetukseen ja parantaneen koulusuorituksia. Nämä tulokset eivät kuitenkaan kerro paljoa siitä, miten perustulo toimisi Suomen kaltaisessa kehittyneessä hyvinvointivaltiossa.

2 Suomalaisen perustulokeskustelun historia

Suomalaisessa keskustelussa esiintyi mainintoja negatiivisesta tuloverosta ja kansalaispalkasta jo 1970-luvulla, mutta 1980-luvun alussa keskustelu muuttui säännöllisemmäksi. 1990-luvun puolivälistä alkaen termi perustulo vakiintui vähitellen käyttöön kansalaispalkan rinnalle ja myöhemmin korvasi kansalaispalkan. Helsingin Sanomista löytyy vuosilta 1980–2015 yhteensä reilu tuhat osu-
maa hakusanoilla ”perustulo” ja ”kansalaispalkka”. Vuosittain osumia löytyy enimmillään 98 vuonna 2015 ja vähimmillään 3 vuonna 1982. Kiinnostus on ollut aalloittaista mutta idea ei ole missään vaiheessa kokonaan kadonnut julkisesta keskustelusta. Keskustelun huiput ajoittuvat pääsääntöisesti eduskuntavaalien alle niille vuosille (1987, 1994, 1996–1998, 2006–2007), jolloin perustulo on esiintynyt puolueiden ohjelmissa. Viimeinen (ja korkein) huippu liittyy ennen kaikkea vuonna 2015 aloittaneen hallituksen suunnittelemaan perustulokokeiluun.⁴

Kiinnostusta kansalaispalkkaan ja perustuloon on Suomessa ollut vaihtelevassa määrin kaikissa eduskuntapuolueissa. 1980-luvun lopulla kansalaispalkka esiintyi vihreiden, SKDL:n ja SMP:n ohjelmissa. Keskustan ja kokoomuksen ohjelmissa esiintyi termi ’perustoimeentuloturva’, joka oli eräänlainen muunnelma kansalaispalkasta. 1990-luvun jälkipuoliskolla keskusta, nuorsuomalaiset, ja vihreät ajoivat perustuloa, kukin omia mallejaan. Vasemmistoliitto puolestaan puhui kansalaistulosta. 2000- ja 2010-luvuilla perustulo on esiintynyt tavoitteena vihreiden, vasemmistoliiton ja keskustan ohjelmissa. Myös muissa puolueissa, erityisesti kokoomuksessa, on ollut asiaan hajanaista kiinnostusta. SDP:n, perussuomalaisten, kristillisdemokraattien ja RKP:n piirissä suhtautuminen on ollut kriittisempää, mutta myös näissä puolueissa on ollut yksittäisiä asian kannattajia. Vaikka kiinnostus perustuloon on ollut puoluerajat ylittävää, puolueiden väliltä löytyy runsaasti eroja siinä, mitä uudistuksella tavoitellaan ja millaista mallia kannatetaan. Puolueiden lisäksi myös useat eturyhmät, asiantuntijat ja mielipidevaikuttajat ovat osallistuneet keskusteluun eri positioista⁵. (Ikkala 2007; Ylikahri 2007; Koistinen ja Perkiö 2014.)

Ymmärrys kansalaispalkan ja perustulon luonteesta on vaihdellut melko paljon eri aikoina. 1980-luvulla kansalaispalkasta keskusteltiin ratkaisuna teknologisen kehityksen aikaansaamaan teollisen työn vähenemiseen. Automaation ennustettiin vähentävän ihmistyön tarvetta radikaalisti tulevaisuudessa. Kansalaispalkka nähtiin ensisijaisesti välineenä vähentää työn tarjontaa vastaamaan alentunutta kysyntää ja mahdollistaa ihmisarvoinen toimeentulo myös niille jotka jäävät ilman ansiotyö-

4 Tässä luvussa oleva suomalaisen perustulokeskustelun kuvailu perustuu pääasiassa Helsingin Sanomien perustuloa ja kansalaispalkkaa koskevan kirjoittelun analyysiin, jonka tuloksia ei toistaiseksi ole julkaistu.

5 Perustuloa ovat ehdottaneet eri aikoina mm. Suomen Pankin entinen pääjohtaja Sirkka Härmäläinen (1995, 2015), arkkipiispa John Wikström (1997) ja talousvaikuttaja Björn Wahlroos (2001, 2013). Myös opiskelijajärjestöissä kiinnostus on ollut suurta; esimerkiksi Suomen Ylioppilaskuntien Liitto SYL asettui vuonna 2013 kannattamaan perustuloa (ks. <http://www.syl.fi/2014/12/16/kohti-perustuloa-askel-kerrallaan>). Työmarkkinajärjestöt ovat puolestaan perinteisesti suhtautuneet asiaan kriittisesti, mutta aivan viime aikoina myös niiden piiristä on kuulunut myönteisiä kannanottoja. Esimerkiksi Palvelualojen ammattiliitto PAM asettui syyskuussa 2015 kannattamaan hallituksen suunnittelemaa perustulokokeilua (ks. <https://www.pam.fi/uutiset/tiedote/2015/09/pam-kannattaa-perustulokokeilua.html>).

tä. Kansalaispalkalla katsottiin voitavan jakaa töitä tasaisemmin ja siirtää osa ihmisistä työskentelemään yhteiskunnan 'pehmeälle' sektorille (kotitalouksiin, yhdistyksiin tai paikallisyhteisöihin) erilaisten yleishyödyllisten tehtävien pariin. Usein vaadittiin koko työn käsitteen uudelleenmäärittelyä.

Vuonna 1988 keskustan Olli Rehn ja vihreiden David Pemberton kokosivat ryhmän nuoria poliitikkoja eri puolueista keskustelemaan perustulosta ja muotoilemaan ehdotus perustulon toteuttamisesta. Ryhmään kuuluivat muun muassa Pentti Arajärvi, Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, Marjatta Stenius-Kaukonen ja Osmo Soininvaara. Vaihtoehtoisen yhteiskuntapolitiikan seuran (VYPS) alaisuudessa toiminut työryhmä ei päässyt yksimielisyyteen ehdotuksesta, mutta työryhmän sihteerinä toiminut Suomen ylioppilaskuntien liiton sihteeri Ilpo Lahtinen kirjoitti ryhmän työskentelyn pohjalta kirjan *Perustulo, kansalaisen palkka* (1992), jossa hän ehdotti osittaisen perustulon käyttöönottoa. Osalla työryhmän jäsenistä oli perustuloon varauksellinen suhde, ja esimerkiksi Pentti Arajärvi ilmoitti kirjan loppuun kirjoittamassaan kommentissa, ettei hän kannata perustuloa.

1990-luvun alun lamavuosina kansalaispalkkakeskustelu hiipui mutta virisi uudestaan syvimpien lamavuosien jäätyä taakse. Samalla termi perustulo vähitellen yleistyi ja syrjäytti kansalaispalkan käsitteen. Kiinnostusta perustuloon piti yllä koko 1990-luvun jälkipuoliskon jatkunut ennätysmäisen korkea työttömyys. Laman jälkimainingeissa ymmärrys perustulosta kuitenkin muuttui. Tämä muutos liittyi sosiaalipoliittisessa keskustelussa tapahtuneeseen yleisempään diskursiiviseen muutokseen, jossa työn tarjontatekijöihin liittyvät politiikkatoimet ja työttömien aktivointi saivat enemmän tilaa (Kananen 2012). Toisin kuin 1980-luvun kansalaispalkkakeskustelussa, perustulon tehtävänä nähtiin nyt olevan kannustaa ihmisiä täyden työttömyyden sijasta satunnaisiin ja matalapalkkaisiin töihin. Ajateltiin että palvelusektorin laajeneminen voisi korvata teollisen työn vähene mistä jos pystyttäisiin alentamaan työvoimakustannuksia, joustavoittamaan työehtosopimuksia ja muuttamaan sosiaaliturvaa kannustavammaksi. Perustulon avulla katsottiin voitavan purkaa sosiaaliturvan kannustinloukkuja niin, että työn tekeminen lisäisi aina käteen jääviä tuloja. Perustulo olisi matalahko pohjatulo jonka päälle toimeentulo voitaisiin koota useista lähteistä. Toisinaan perustulo liitettiin myös 1990-luvulla kannatusta saaneisiin työn jakamisen malleihin.

2000-luvun alkupuolella työllisyys koheni ja keskustelu perustulosta hiipui. Uusi keskusteluaalto käynnistyi vuonna 2006 parannuksia silpputyöläisten oikeuksiin vaatineen prekariaattiliikkeen aloitteesta. Aktivistit vaativat perustuloa joka olisi riittävän korkea turvatakseen ihmisarvoisen toimeentulon ja parantaakseen pienituloisten neuvotteluasemaa työmarkkinoilla. Vuosina 2006–2007 käytiin lehtien mielipidepalstoilla perustulosta vilkas keskustelu, johon osallistui niin tutkijoita, poliittisia vaikuttajia kuin tavallisia kansalaisia (ks. Perkiö 2013a). Erityisesti vihreät tarttuivat perustuloteemaan eduskuntavaalien alla. Huomio kohdistui nyt ennen kaikkea työn muutokseen ja toimeentulon epävarmuuteen. Perinteisen sosiaaliturvajärjestelmän loukkuineen ja monimutkaisine

sääntöineen nähtiin vastaavan huonosti jälkiteollisten työmarkkinoiden tarpeisiin. Perustulo esitettiin työhön ja yrittäjyyteen suunnattuna investointina, joka mahdollistaisi uudenlaisen (silpuista koostuvan) täystyöllisyyden tavoittelun.

Eduskuntavaalien alla virinnyt perustulokeskustelu oli epäilemättä yksi merkittävimmistä syistä siihen, että Matti Vanhasen toinen hallitus päätti perustaa komitean suunnittelemaan suurta sosiaaliturvauudistusta. Sata-komitean tehtävänä oli suunnitella reformi, joka lisäisi sosiaaliturvan kannustavuutta, vähentäisi köyhyyttä, takaisi riittävän toimeentulon kaikissa elämäntilanteissa sekä yksinkertaistaisi järjestelmää. Haluttuun uudistukseen sisältyi monia perustuloon liitettyjä ominaisuuksia, lukuun ottamatta keskeistä vastikkeettomuuden periaatetta. Työn ja sosiaaliturvan välistä kytköstä ei uudistuksessa haluttu lähteä purkamaan tai edes höllentämään. Eri toimijoiden ja eturyhmien intressiristiriidoista johtuen Sata-komiteaan ladatut suuret odotukset eivät kuitenkaan lopulta toteutuneet.

Vuonna 2013 toteutettiin Suomen perustuloverkoston⁶ aloitteesta kansalaisaloitekampanja, johon onnistuttiin keräämään vajaa puolet vaaditusta 50 000 allekirjoituksesta. Vaikka kampanja ei onnistunut tavoitteessaan saattaa perustuloa eduskunnan äänestykseen, se synnytti jonkin verran uutta mediakeskustelua aiheesta. Kampanjaan lähti mukaan useita ylioppilaskuntia ja poliittisia nuorisjärjestöjä. Myös muutamat keskusta- ja kokoomusvaikuttajat ottivat asian puolesta kantaa vihreiden ja vasemmistoliittolaisten lisäksi. Vuosina 2014 ja 2015 perustulokeskustelu pyöri erityisesti kokeilu-teen ympärillä. Lisäksi keskustelua perustulon tarpeellisuudesta herättivät ennusteet digitalisaation myötä tapahtuvasta työmarkkinoiden mullistuksesta (ks. Pajarinen ja Rouvinen 2014). Keskustan puheenjohtajan Juha Sipilän vuoden 2014 lopulla ehdottama kokeilu perustulosta päättyi lopulta kirjatuksi hallitusohjelmaan. Perustulokeskustelun valtavirtaistumisen myötä asialle myönteisiä signaaleja alkoi kuulua myös perinteisesti kriittisen ammattiyhdistysliikkeen⁷ ja Sdp:n⁸ taholta.

6 BIEN Finland – Suomen perustuloverkosto ry on osa kansainvälistä Basic Income Earth Networkia (BIEN). Yhdistyksen kotisivut ks. <http://perustulo.org>.

7 Ks. <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/89448-ay-pomolta-yllattava-avaus-perustulosta-mita-hittoa-se-meni-sanomaan>.

8 Ks. <http://www.hs.fi/politiikka/a1437013142232>.

Perustulo: argumentteja puolesta ja vastaan

Julkisuudessa on esitetty useita argumentteja perustulon puolesta ja sitä vastaan. Monille näistä argumenteista ei löydy tieteellistä evidenssiä koska perustulomalleista on vain niukasti käytännön kokemusta. Lisäksi vaikutukset riippuvat itse perustulomallista, esimerkiksi tulon tasosta ja siihen liitetystä verojärjestelmästä. Oheen on koottu lista keskeisimmistä perustulon puolustajien ja vastustajien argumenteista (ks. Perkiö 2014b).

Puolesta:

Perustulo

- poistaisi sosiaaliturvan loukkuja
- yksinkertaistaisi ja selkiyttäisi järjestelmää
- tekisi satunnaisen työnteon aina kannattavaksi
- poistaisi sosiaaliturvan väliinpuotoamisongelmia
- vähentäisi köyhyyttä
- tukisi ihmisten omia elämänvalintoja
- mahdollistaisi joustavan liikkumisen eri elämäntilanteiden välillä
- parantaisi pienituloisten mahdollisuuksia neuvotella omista työehdoistaan
- poistaisi sosiaaliturvasta sen nöyryyttäviä ja kontrolloivia ominaisuuksia
- mahdollistaisi työajan ja työnteon tapojen muokkaamisen oman elämäntilanteen ja kiinnostuksen mukaan
- mahdollistaisi kieltäytymisen epätyytyttävästä työstä
- tukisi mahdollisuuksia pienyrityksien ja itsensä työllistämiseen, sekä sellaiseen luovaan työhön ja aktiivisuuteen josta ei saa suurta rahallista korvausta, mutta joka on itsessään palkitsevaa
- vähentäisi syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuuksia mielekkääseen toimintaan myös ansiotyön ulkopuolella
- vapauttaisi sosiaaliturvan ammattilaisten ja työvoimaviranomaisten aikaa paperityöstä asiakkaiden auttamiseen.

Vastaan:

Perustulo

- olisi joko liian kallis toteuttaa (korkea perustulo) tai riittämätön korvaamaan syyperustaista sosiaaliturvaa (matala perustulo)
- heikentäisi työnteon kannusteita ja antaisi mahdollisuuden elää toisten kustannuksella
- jakaisi rahaa myös niille jotka eivät sitä tarvitse
- vakiinnuttaisi pätkätyöt ja edistäisi työehtosopimusten heikennyksiä (ay-liike)
- vaatisi liian korkeat marginaaliverot ja heikentäisi siten työnteon kannusteita
- polarisoisi yhteiskunnan niihin jotka kykenevät elämään työllään ja niihin jotka eivät
- jättäisi apua tarvitsevat selviytymään omillaan ja edistäisi nuorten syrjäytymistä
- kaikille maksettava tasasuuruinen summa ei huomioisi yksilöllisiä tarpeita
- heikentäisi naisten työmarkkina-asemaa, koska naiset jäisivät miehiä todennäköisemmin hoitamaan lapsia kotona perustulolla.

Perustulolla on pyritty vaikuttamaan sekä työmarkkinoiden toimintaan että sosiaalipolitiikan periaatteisiin ja käytäntöihin. Vaikka eri toimijat ovat tavoitelleet uudistuksella jossain määrin erilaisia asioita, yleisesti jaettuja tavoitteita ovat olleet tukijärjestelmän byrokratian selkiyttäminen, sosiaaliturvan ja työn yhteensovitteluun liittyvien 'loukkujen' karsiminen, sosiaaliturvan väliinpuotoamisen ehkäisy, köyhyyden vähentäminen sekä joustavien siirtymien mahdollistaminen eri elämäntilanteiden välillä. Yhtenäisen ja kaikille automaattisesti myönnettävän vähimmäisturvan on ajateltu kevennettävän etuuksien myöntämiseen liittyvää hallintoa sekä helpottavan tuensaajien työllistymistä kun kaikkia tuloja ei tarvitsisi enää raportoida viranomaisille. Perustulon on ajateltu myös tarjoavan toimeentuloturva niille, jotka eivät pienituloisuudesta huolimatta ole syystä tai toisesta oikeutettuja etuuksiin, tai jotka eivät ole osanneet tai halunneet hakea etuuksia joihin olisivat oikeutettuja. On myös nähty, että tasasuuruinen yleistulo tarjoaisi nykyistä sosiaaliturvaa yhdenvertaisemman kohtelun erilaisissa elämäntilanteissa oleville ja mahdollistaisi joustavat siirtymät työn eri muotojen, opintojen ja perhe-elämän välillä.

Perustulon vastustajat ovat yleensä vedonneet järjestelmän oletettuihin suuriin kustannuksiin ja sen työmoraalia rapauttaviin vaikutuksiin. On ajateltu, että ilman ehtoja maksettava toimeentuloturva antaisi periaatteellisen oikeutuksen 'vapaamatkustukselle' ja heikentäisi työn asemaa yhteiskunnan perustana. Vastustajia (kuten puolustajiakin) on ollut niin poliittisen oikeiston kuin vasemmistonkin piirissä. Oikeiston piirissä on kannettu huolta ensisijaisesti järjestelmän kustannuksista ja sen kannustinvaikutuksista, kun taas vasemmistossa (erityisesti ammattiyhdistysliikkeen piirissä) on pelätty perustulon johtavan matalapalkkatöiden lisääntymiseen ja työmarkkinoiden polarisaatioon.

3 Mallit perustulon toteuttamiseksi

Perustulon ideana on, että jokaiselle järjestelmän piiriin kuuluvalla maksetaan henkilökohtaisesti tasasuuruinen tulonsiirto tietyin aikavälein. Määritelmän mukaan perustulon saamiseen ei liity mitään ehtoja tai vastikkeellisuutta. Koska tarkoitus ei ole lisätä keski- ja suurituloisten käteen jääviä tuloja, perustulomalleihin liittyy aina verojärjestelmän uudistus jossa perustulon tuoma lisä peritään hyvin ansaitsevilta takaisin verotuksen kautta.

Yleensä ajatellaan, että perustulon tarkoitus olisi korvata syyperustaisen vähimmäissosiaaliturvan eri muotoja. Suomalaisessa keskustelussa on yleensä lähdetty siitä, että asumistuki säilyisi perustulosta irrallisena, mutta periaatteessa myös asumistuki olisi mahdollista kattaa perustulolla jos perustulo olisi riittävän korkea. Tämä kuitenkin aiheuttaa haasteen rahoitukselle. Yksi mahdollinen toteutustapa on negatiivisen tuloveron malli, jossa tukea maksetaan vain tietyn tulorajan alle jääville siten, että tulonsiirron määrä pienenee liukuvasti henkilön tulojen noustessa.

Liitetauluksoon on koottu Suomessa 1980-luvulta alkaen julkaistut kansalaispalkka-, kansalaistulo- ja perustulomallit (jatkossa näihin kaikkiin viitataan termillä perustulomalli) sekä muutamia sellaisia malleja joissa esitetään jossain määrin perustulon suuntaisia sosiaaliturvan uudistuksia mutta ei varsinaista perustuloa (ks. Mattila 2001; Koistinen ja Perkiö 2014). Selkeiksi perustulomalleiksi voidaan lukea mallit 2–6 sekä 8, 12, 13 ja 15 (maksettava etuus kuuluisi automaattisesti kaikille/kaikille työkäisille kansalaisille tai maassa pysyvästi asuville eikä sen saamiseen liittyisi ehtoja). Loput malleista muistuttavat tavalla tai toisella perustuloa mutta eivät täysin vastaa perustulon määritelmää. Malleja ovat julkaisseet tutkijat, puolueet, poliitikot, poliittinen nuorisjärjestö sekä ajatushautomo. Varhaisimmat mallit ovat tutkijoiden julkaisemia kun taas myöhemmistä malleista valtaosa on poliittisten toimijoiden julkaisemia.

Perustulomalleja voidaan ryhmitellä esimerkiksi sen mukaan mikä on mallin

- suhde muuhun sosiaaliturvaan (kohderyhmä, taso, täydentävät etuudet)
- rahoitustapa (tuloverotuksen uudistus ja muut rahoituslähteet)
- tavoitteet (liittyen työmarkkinoihin, sosiaalipolitiikkaan ja yhteiskuntaan laajemmin)
- vaikutukset (niiltä osin kuin niitä pystytään arvioimaan).

Seuraavaksi tarkastellaan suomalaisten perustulomallien ominaispiirteitä näillä ulottuvuuksilla. Yksityiskohtaisempi kuvaus malleista löytyy liitetaulukosta. Myös Suomen ulkopuolella useat tahot ovat julkaisseet malleja perustulosta tai sen kaltaisista uudistuksista. Suomalaisten perustulomallien tarkastelua täydennetään joiltain osin tiedoilla Saksassa ja Espanjassa julkaistuista malleista (ks. Perkiö 2013b).

3.1 Suhde muuhun sosiaaliturvaan

Perustulo on, mallista riippuen, laajahko vero- ja sosiaaliturvajärjestelmän reformi, joka on tavalla tai toisella sulautettava osaksi jo olemassa olevia instituutioita. Yleensä ajatellaan, että perustulo korvaisi harkinnanvaraisen sosiaaliturvan vähimmäisetuuksia ja asettaisi ne yhtäläiselle tasolle. Mitä korkeampi perustulo olisi, sitä useampia eri tukimuotoja sillä voitaisiin korvata. Yleensä kuitenkin esitetään että joitain harkinnanvaraisia etuuksia säilyisi perustulon rinnalla, vähintäänkin sellaisille erityisryhmille joiden syystä tai toisesta ei voida odottaa osallistuvan työmarkkinoille.

Perustulomallit vaihtelevat sen mukaan, mitä ryhmiä kuuluisi perustulon piiriin. Joissain malleissa perustuloa maksettaisiin ainoastaan työkäisille (mallit 12, 13 ja 15), toisissa taas malli kattaisi myös alaikäiset ja/tai eläkeläiset, jolloin perustulossa voisi olla erilaisia tasoja eri ikäryhmille (mallit 2, 3, 5

ja 8). Osa malleista esittää perustuloa maksettavaksi ainoastaan kansalaisille (mallit 3, 6, 8 ja 12) kun taas toiset myöntäisivät sitä myös maassa pysyvästi asuville ei-kansalaisille esimerkiksi tietyn oleskeluajan jälkeen (mallit 5, 13 ja 15). On myös malleja, joissa perustuloksi nimitetty etuus kohdennettaisiin ainoastaan jollekin väestöryhmälle, esimerkiksi sosiaaliturvaan oikeutetuille (malli 9), työttömyysturvaan ja epäsäännöllisiä ansiotuloja saaville (mallit 10 ja 11), tai oikeus siihen olisi ajallisesti rajoitettu (malli 1). Lisäksi on esitetty malleja, jotka jossain määrin muistuttavat perustuloa, mutta rakentuvat vastikkeellisuuden ja/tai tarveharkinnan periaatteille (mallit 7, 16 ja 17) tai muuten erilaisille lähtökohdille (malli 14).

Myös etuuden tasossa on huomattavaa vaihtelua eri mallien välillä. Täydestä perustulosta puhutaan silloin, kun etuuden taso on riittävä välttämättömien asumis- ja elinkustannusten kattamiseen ilman tarvetta muulle sosiaaliturvalle. Osittaisesta perustulosta puhutaan, kun perustulon täydentäjäksi tarvitaan vielä muuta sosiaaliturvaa jos henkilöllä ei ole riittäviä ansiotuloja. Suomessa julkaistuista perustulomalleista ainoastaan 1980-luvulla julkaistut mallit 2 ja 4 voidaan jossain määrin luokitella täyden perustulon malleiksi. Loput malleista koskevat osittaista perustuloa, jota täydentämään tarvitaan edelleen muuta harkinnanvaraista sosiaaliturvaa, erityisesti asumistukea. Saksassa sen sijaan on esitetty myös varsin korkeita, yli 1000 euron summia perustuloksi (ks. Perkiö 2013b; Blaschke 2012). Näiden mallien kustannukset ovat kuitenkin varsin summittaisesti arvioituja ja niiden toteuttamiseksi on esitetty melko radikaaleja verouudistuksia. Vaihtelua mallien välillä esiintyy myös siinä, kuuluisiko perustulo itsessään verotuksen piiriin vai olisiko se verovapaa etuus⁹.

Varhaisimmissa suomalaisissa perustulomalleissa ei vielä kovin tarkkaan määritellä perustulon suhdetta muuhun sosiaaliturvaan. 1990-luvulta alkaen mallit muuttuvat täsmällisemmiksi. Niissä esitetään yleensä perustulon, muun sosiaaliturvan ja tuloverotuksen yhdistämistä. Esimerkiksi Osmo Soininvaaran vuonna 1994 julkaisemassa mallissa (malli 6) kaikki olemassa oleva sosiaaliturva sulautetaan kahteen kategoriaan, kaikille vastikkeetta maksettavaan alhaisempaan perustuloon ja sitä täydentävään harkinnanvaraiseen lisätukeen. Nuorsuomalaisten vuonna 1998 julkaisemassa mallissa (malli 8) taas pienituloisille myönnettäisiin perustulon lisäksi asumistukea. Perustuloa täydennettäisiin julkisen sektorin tarjoamalla kansalaistöillä, joita tehtäisiin markkinoita alhaisemmilla palkoilla. Uusimmista malleista vihreiden ja vasemmistoliiton mallit (mallit 12, 13 ja 15) säilyttäisivät perustulon rinnalla kaikki sellaiset etuudet, joiden taso on perustuloa korkeampi. Käytännössä tämä tarkoittaisi että kaikki ansiosidonnaiset etuudet, asumistuki, toimeentulotuen perusosan ylittävät osat sekä esimerkiksi työmarkkinatuen lapsikorotukset sulautettaisiin perustuloon siten, että saajan käteen jäävät tulot eivät muuttuisi. Vasemmistoliiton perustulomalli poikkeaa vihreiden mallista

⁹ Yleensä perustulon määritelmässä lähdetään siitä, että perustulo itsessään olisi verovapaa etuus, mutta kaikkia sen päälle ansaittuja tuloja verotettaisiin.

siinä, että se ottaisi perustulon rinnalla käyttöön harkinnanvaraisen 130 euron suuruisen lisän syyperustaista sosiaaliturvaa tarvitseville.

Perustuloa on esitetty myös rajatumpana, nykyisen sosiaaliturvan osaksi sulautettuna järjestelmänä. Keskustan vuoden 1998 esityksessä (malli 9) perustulo tarkoittaisi olemassa olevan sosiaaliturvan yhtenäistämistä ja virtaviivaistamista siten, että harkinnanvaraisuus edelleen säilyisi. Samansuuntaisia ovat kristillisdemokraattien ja demarinuorten tuoreet mallit (16 ja 17), joissa tosin korostetaan että kyse ei ole varsinaisesta perustulosta. Kristillisdemokraattien mallissa esitetään sosiaaliturvan etuuksien yhdistämistä yhdeksi tarveharkintaiseksi tueksi. Demarinuoret puolestaan järjestäisivät yleistulonsa kolmiportaisella mallilla, jonka alin taso toimisi negatiivisen tuloveron kaltaisesti. Tutkija Anita Mattilan malleissa (mallit 10 ja 11) taas perustulosta tulisi ainoastaan tietyille ryhmille kohdennettu nykyisen sosiaaliturvajärjestelmän uusi osa. Mattilan malleissa, kuten myöskään keskustan mallissa, ei siis ole kyse määritelmän mukaisesta perustulosta vaikka termiä perustulo käytetäänkin. Ajatushautomo Liberan perustilimalli (malli 14) taas muuttaisi koko sosiaaliturvajärjestelmän periaatteita radikaalimmin. Mallissa sosiaaliturva perustuisi henkilökohtaiseen tiliin, joka käytäytyisi pienituloisten kohdalla jossain määrin samoin kuin perustulo. Malli ei ota kantaa siihen, mitä harkinnanvaraisia etuuksia säilytettäisiin perustilin lisänä.

Jos oletetaan, että perustulo vastaisi suuruudeltaan esimerkiksi nykyisten työttömän vähimmäisetuuksien käteen jäävää osaa verojen jälkeen (564 euroa/kk) se voisi korvata täysin ainakin seuraavat Kelan myöntämät etuudet: työmarkkinatuen perusosan, työttömän peruspäivärahan perusosan, äitiys- isyys- ja vanhempainrahojen vähimmäistasot, kotihoidontuen, vähimmäissairauspäivärahan, opintorahan, sekä toimeentulotuen perusosan. Lapsilisät, takuueläke ja työttömyysetuuksien korotusosat jäisivät perustulon ulkopuolelle. Perustulon nettohyötyjiksi tulisi myös sellaisia ryhmiä, jotka tällä hetkellä eivät syystä tai toisesta ole oikeutettuja sosiaaliturvaan tai jotka eivät hae sosiaaliturvaa vaikka olisivat siihen oikeutettuja. Tällaisia olisivat esimerkiksi osa pienyrittäjistä tai freelancer-työtä tekevästä sekä sellaiset täysi-ikäiset henkilöt jotka elävät esimerkiksi perityn varallisuuden, pääomatulojen tai puolison/vanhempien tulojen varassa. Lisäksi perustulo merkitsisi melko tuntuvaa korotusta joihinkin etuuksiin, kuten opintotukeen tai lasten kotihoidontukeen. Näitä korotuksia olisi tuki mahdollista huomioida asumistuessa siten, että tukea alennettaisiin sellaisilla ryhmillä joiden nettotuloihin perustulo toisi reilun lisäyksen.

3.2 Rahoitus

Perustulon rahoittamiseen on periaatteessa lukuisia eri vaihtoehtoja. Useimmissa malleissa tuloverotusta uudistettaisiin siten, että perustulon tuoma tulonlisäys peritään vähitellen takaisin henkilön

tulojen noustessa. Ajatuksena on, että keskivertopalkansaajan käteen jäävät tulot eivät olennaisesti muuttuisi perustulon myötä. Veroasteita ja vastaavasti perustulon suuruutta säätelemällä voidaan vaikuttaa tulonjakoon: perustulomallista voidaan tehdä niin halutessa nykyisen tulonjaon ylläpitävä tai vaihtoehtoisesti muuttaa tulonjakoa suuntaan tai toiseen. Raha kiertää taloudessa nykyiseen verrattuna eri tavalla kun kaikki saavat perustuloa ja maksavat vastaavasti korkeampaa tuloveroa. Tuloverotusta voidaan tarpeen mukaan täydentää muilla välittömillä tai välillisillä veroilla.

Varhaisemmissa 1980-luvun malleissa perustulon rahoitus on vielä melko karkeasti hahmoteltu. Perustulouudistuksen yhteydessä esitettiin usein siirtymistä tasaveroon tuloverotuksen osalta ja sen täydentämistä energia-, raaka-aine-, ympäristö-, perintö- tai varallisuusveroilla.

Tasaveroajattelu säilyy myös 1990-luvun perustulomalleissa¹⁰. Vuonna 1992 julkaistussa Ilpo Lahtisen mallissa (malli 5) esitetään 40 % tasaveroa kaikille perustulon päälle ansaituille tuloille sekä verovähennysten poistoa. Osmo Soininvaara (malli 6) puolestaan esittää kaksiportaista tuloveroa, jossa ylimmiltä tuloluokilta peritään 53 % tasaveron lisäksi 10 % lisävero. Nuorsuomalaisten mallissa (malli 8) taas ehdotetaan tasaveron (joka voisi olla esimerkiksi 35 %) ohella verovapautta alle 4 000 markan (inflaatiokorjattuna 895 euroa) jääville tuloille.

2000-luvulle tultaessa perustulomallien kustannusarviot muuttuvat huomattavasti aikaisempaa tarkemmiksi mikrosimulaatiomenetelmän käyttöönoton myötä. Vihreiden vuonna 2007 julkaistussa mallissa (malli 12) ehdotettiin 440 euron suuruista perustuloa rahoitettavaksi verottamalla kaikkia perustulon ylittäviä alle 5 000 euron kuukausituloja 39 prosentilla ja tämän ylittäviä ansioita 49 prosentilla sekä korottamalla pääomatulo- ja ympäristöverotusta. Mallin esitettiin olevan toteutettavissa esitetyllä verouudistuksella ilman että valtion menot lisääntyisivät tai tulonjako olennaisesti muuttuisi. Vuonna 2014 vihreät julkaisivat uuden, päivitetyn version perustulomallistaan (malli 15). Siinä perustulon taso oli korotettu 560 euroon ja tuloverotus olisi kaksiportainen siten, että alle 50 000 euron vuosituloista maksettaisiin 41 % veroja ja tämän ylittävältä osalta 49 %. Pääomatuloverotusta korotettaisiin siten että alle 40 000 euron vuotuisista pääomatuloista maksettaisiin 33 % veroa ja tämän ylittävistä tuloista 35 %. Mallissa perustulon rahoitusta täydennettäisiin kiinteistöveron korotuksella ja karsimalla ympäristölle haitallisia verotukia. Työnteon kannattavuutta matalilla ansiotuloilla parannettaisiin ottamalla mukaan ansiotulovähennys pienituloisille. Vuonna 2011 julkaistussa vasemmistoliiton mallissa (malli 14) 620 euron suuruinen perustulo ja 130 euron harkinnanvarainen perusturva taas rahoitettaisiin verottamalla niin ansio- kuin pääomatuloja progressiivisesti asteikolla 30–57 %. Merkittävä muutos suhteessa nykytilanteeseen olisi pääomatulojen verotuksen tuominen progression piiriin. Ajatushautomo Libera (malli 14) puolestaan rahoittaisi jokaiselle henkilökohtaisesti avattavan perustilin siirtämällä henkilön ansiotuloista 10 prosenttia automaatti-

¹⁰ On kuitenkin huomioitava, että perustulo itsessään luo verotukseen progression, koska se hyödyttää enemmän alimpia tuloluokkia.

sesti perustilille. Demarinuoret mainitsevat perusturvan tasoa korottavassa yleisturva-mallissaan (malli 17) rahoituslähteinä arvonlisäverotuksen yhtenäistämistä, kiinteistöveron ylä- ja alarajan sekä pääoman tuottoon kohdistuvien verojen korottamista, verovähennysten karsimista sekä harmaan talouden torjunnan tehostamista.

Suomessa esitettyjä perustulomalleja on yleisesti kritisoitu niiden edellyttämistä korkeista marginaaliveroasteista, jotka nähdään epäkannustavina (Kaukoranta 2012; Kärkkäinen 2012a, b ja c; Kannas ja Kärkkäinen 2014, 22–29). Marginaaliveroasteen alentamiseksi perustulomalleissa tuloverotukseen pohjautuvaa rahoitusta voidaan täydentää muilla veroilla. Suomessa julkaistuissa perustulomalleissa ansiotuloveroa täydentäväksi rahoitukseksi on ehdotettu muun muassa ympäristöveroja, perintö- ja varallisuusveroja, verovähennysten poistoa sekä kiinteistö- ja pääomatuloverotuksen korotusta. Joissain yhteyksissä on myös puhuttu perustulon rahoittamisesta kulutusveroilla. Esimerkiksi Saksassa tunnettu liikemies Götz Werner¹¹ (ks. Honkanen 2009, 647–648; Werner ja Goehler 2010; Perkiö 2013b) on ehdottanut korkeahkon perustulon rahoittamista ainoastaan kulutusveroilla. Koska perustulo lisäisi pienituloisten ostovoimaa ja paljon kuluttavat suurituloiset puolestaan osallistuisivat enemmän sen rahoittamiseen, myös kulutusveroihin pohjautuvalla perustulomallilla olisi mahdollisuus saavuttaa tuloeroja tasaavia vaikutuksia. Kulutusveroilla rahoitetun perustulon vaikutusten arvioimiseen liittyy kuitenkin huomattavasti yritysten toimintaan ja ihmisten käyttäytymiseen liittyviä epävarmuustekijöitä, joita on tuloverotusta vaikeampi ennalta luotettavasti arvioida.

Yksi mahdollisuus perustulon toteuttamiseen on niin kutsuttu negatiivisen tuloveron malli. Suomalaisista malleista Osmo Soininvaaran ja keskustan mallit (6 ja 9) esittävät negatiivista tuloveroa vaihtoehtona perustulon toteuttamiselle. Saksassa on esitetty muutamia pidemmälle mietittyjä hahmotelmia negatiivisesta tuloverosta (ks. Opielka 2008; Blaschke 2012; Perkiö 2013b). Negatiivinen tulovero on verotuksen ja automaattisen tulotuen yhdistelmä, jossa määritellyn tulorajan alle jääville maksetaan tulonsiirto joka leikkautuu asteittain pois tulojen noustessa. Vaikka perustulolla ja negatiivisella tuloverolla on ollut jossain määrin erilainen historia ja kannattajakunta, teknisesti ne voivat johtaa melko samanlaiseen lopputulokseen¹². Negatiivisen tuloveron etuna on nähty, että sen avulla voitaisiin saavuttaa perustulon oletettuja vaikutuksia alhaisemmalla marginaaliveroasteella. Mallin toteuttaminen edellyttää kuitenkin mahdollisuutta reaaliaikaiseen tulojen seurantaan.

11 Götz Werner on julkaissut sekä yksin että yhdessä muiden kirjoittajien kanssa saksaksi useita teoksia joissa on hahmoteltu perustulon toteuttamista. Hänen teoksiaan ei ole juurikaan käännetty muille kielille.

12 Perustulon ja negatiivisen tuloveron vertailu mikrosimulaatioanalyysin avulla ks. Honkanen 2014.

3.3 Tavoitteet

Yleisiä perustulomallien tavoitteita ovat olleet sosiaaliturvajärjestelmän selkiyttäminen ja byrokraatian vähentäminen, sosiaaliturvan aukkojen paikkaaminen, tuen tarpeessa olevien tasapuolisempi kohtelu, köyhyyden vähentäminen sekä kansalaisten omavastuun ja itsemääräämisoikeuden laajentaminen. Perustulolla on pyritty vastaamaan erityisesti työttömyyden ja sirpaleisten työsuhteiden aiheuttamiin ongelmiin. Suhteessa ansiotyöhön perustulomalleilla on ollut kahtalaisia tavoitteita. Osassa malleista ensisijainen tarkoitus on ollut lisätä työn tarjontaa parantamalla työn ja sosiaaliturvan yhteensovittelua sekä työnteon kannustimia. Toisaalta taas erityisesti varhaisemmissa malleissa suuntana on ollut päinvastoin vähentää työn tarjontaa lisäämällä ansiotyölle vaihtoehtoisten aktiviteettien sosiaalista hyväksyttävyyttä. Työn tarjonnan lisäämiseen ja alentamiseen liittyviä tavoitteita on usein myös esiintynyt samanaikaisesti perustulomalleissa.

Suomessa 1980-luvulla esitetyt mallit (1–4) lähtivät pääasiassa liikkeelle oletuksesta, että tulevaisuudessa palkattua työtä on tarjolla vähemmän kuin aikaisemmin. Perustulon tarkoituksena oli ensisijaisesti vähentää työn tarjontaa vastaamaan alentunutta kysyntää mahdollistamalla työajan lyhentäminen ja töiden jakaminen sekä mielekäs osallistuminen palkkatyön ulkopuolella. Malleissa puhuttiin automaation hyötyjen tasaisemmasta jakamisesta, uusien työn muotojen ja itse organisoitujen aktiviteettien tukemisesta sekä ekologisesti kestävämmästä yhteiskunnasta. Sosiaalidemokraattitaloustieteilijä Pekka Korpisen mallissa (malli 4) perustulo esiintyi osana 'markkinasosialismin' visiota, johon liittyi perinteisen hyvinvointivaltion supistaminen yhdistettynä varallisuuserojen taasaamiseen ja työntekijäomistuksen lisäämiseen yrityksissä.

1990-luvulta lähtien työn tarjontaan ja sosiaaliturvan kannustavuuteen liittyvät tekijät saivat enemmän sijaa perustulomalleissa. Ajatus siitä, että (matalahkolla) perustulolla voitaisiin purkaa kannustinloukkuja ja tukea matalapalkkatyötä esiintyi erityisen voimakkaana Osmo Soininvaaran vuonna 1994 sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tilauksesta julkaisemassa mallissa (malli 6), joka hyväksyttiin myöhemmin hiukan muunneltuna vihreiden viralliseksi malliksi. Myös ennen vuoden 1999 eduskuntavaaleja julkaistuissa keskustan ja nuorsuomalaisien malleissa (mallit 8 ja 9) perustulo esiintyi osana laajempia uudistuksia työmarkkinoiden joustavoittamiseksi, työnteon kannusteiden parantamiseksi, verotuksen ja työvoimakustannusten alentamiseksi sekä julkisen sektorin kulujen karsimiseksi. Keskustan mallissa esiintyi samanaikaisesti tavoitteet työn jakamisesta sekä työn käsitteen laajemmasta määrittelystä kattamaan erityisesti kotitalouksissa tehtävää hoivatyötä. Nuorsuomalaisien mallissa taas tarjottiin kansalaistyötä perustuloa täydentävänä ratkaisuna työttömyyteen. Keskeinen ajatus näissä malleissa oli, että perustulo ei tarjoaisi koko toimeentuloa, vaan mahdollistaisi elämän pienillä ansiotuloilla.

2000- ja 2010-luvuilla julkaistuissa malleissa yleisinä tavoitteina on ollut sosiaaliturvaan liittyvän byrokratian karsiminen ja työllisyyden parantaminen. Niissä on esiintynyt myös ajatus, että perustulolla voitaisiin laajentaa ihmisten itsemääräämisoikeutta ja tukea mahdollisuuksia itsenäisiin elämänvalintoihin. Tavoitteena on myös ollut tukea sosiaaliturvan katve-alueisiin jääviä, kuten yrittäjiä, itsensätyöllistäjiä ja apurahalla työskenteleviä. Vihreiden vuosien 2007 ja 2014 malleissa (mallit 12 ja 15) perustulo näyttäytyy myös investointina uudensuuntauksen ja yrittämisen tapoihin. Vasemmistoliiton mallissa (malli 13) taas korostuu tuloerojen tasoittaminen ja köyhyyden vähentäminen, sekä sosiaaliturvan saajiin kohdistetun kontrollin vähentäminen. Mallissa pyritään myös heikossa asemassa olevien työntekijöiden neuvotteluaseman parantamiseen työmarkkinoilla sekä työn käsitteen laajentamiseen. Demarinuorten yleisturvamallissa (malli 17) painottuu myös toimeentuloturvan parantaminen, työllistymisen esteiden poisto ja eri ryhmien kohtelun yhdenmukaistaminen, mutta siitä puuttuu perustulomalleille tyyppillinen yksilön autonomian korostus. Ajatuspaja Liberan mallissa (malli 14) taas lähtökohtana on työnteon kannusteiden parantaminen, yksilön oman vastuun lisääminen sekä säästeliäämpi tulonsiirtojen käyttö. Myös kristillisdemokraattien mallissa (malli 16) korostetaan kannustavuutta uudistuksen keskeisimpänä tavoitteena.

Saksassa ja Espanjassa julkaistuissa perustulomalleissa esiintyy jossain määrin myös Suomen malleista poikkeavia tavoitteita (ks. Perkiö 2013b). Espanjalaisissa¹³, pääasiassa tutkijoiden julkaisemissa malleissa (viisi mallia vuosina 2002–2005) painottuu erityisesti köyhyyden vähentäminen ja tuloerojen tasoittaminen. Myös monissa Saksassa julkaistuista malleista (21 mallia vuosina 2001–2012) korostuu kansantuotteen tasaisempi jako, sekä myös palkkatyön merkityksen vähentäminen. Useissa malleissa tähdätään myös sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Joissain malleissa perustulo liitetään taloudellisten suhteiden laajempaan uudelleenjärjestelyyn ekologisesti kestävämmällä ja sosiaalisesti tasa-arvoisemmalla tavalla. Perustulosta puhutaan uudensuuntauksena, kaikille kuuluvana kansalaisoikeutena. Toisaalta Saksan perustulomallien kirjosta löytyy myös sellaisia, joissa tavoitteina on perinteisemmin sosiaaliturvan yksinkertaistaminen ja matalapalkkatyön kannattavuuden lisääminen.

3.4 Vaikutukset

Perustulomallien vaikutuksia yksittäisiin kotitalouksiin ja koko väestöön voidaan arvioida mikrosimulaatioanalyysin avulla (ks. Honkanen 2012; Honkanen ja Kajanoja 2012; Kannas ja Kärkkäinen 2014). Näiden analyysien pohjalta on yleensä arvioitu, että perustulo nostaisi käteen jääviä tuloja sellaisilla pienituloisilla, joilla on sosiaaliturvan lisäksi myös ansiotuloja, joskaan vaikutukset eivät

¹³ Espanjalaisista malleista ehkä tunnetuin ja pisimmälle kehitelty on katalonialaisen tutkijaryhmän vuonna 2005 julkaisema malli perustulon toteuttamisesta Kataloniassa. Mikrosimulaatioanalyysi mallin rahoituksesta ks. Arcarons ym. 2014.

tukien yhteisvaikutuksen johdosta ole kovin yksiselitteisiä. Selkeimmin perustulo nostaisi käteen jääviä tuloja niillä sosiaaliturvaa saavilla, joiden nykyinen etuustaso on perustuloa alhaisempi sekä niillä tulottomilla tai pienituloisilla, jotka eivät nykyisellään saa mitään sosiaaliturvaetuutta. Perustulo parantaisi olennaisesti esimerkiksi pienituloisimpien yrittäjien toimeentuloa, koska heillä ei nykyisellään ole mahdollisuutta soviteltuun päivärahaan (Ruottinen 2012). Jos perustulo olisi työttömän peruspäivärahan ja työmarkkinatuen verotuksen jälkeen käteen jäävän tulon suuruisen (nyt 564 euroa kuukaudessa) ja muut toimeentuloetuudet säilyisivät perustuloa täydentävinä, työttömän perusturvaa saavien (joilla ei ole ansiotuloja) taloudellinen tilanne säilyisi ennallaan. Perustulomalleja (ks. mallit 12,13 ja 15) on pyritty myös rakentamaan siten, että keskituloisilla palkansaajilla käteen jäävät tulot eivät nykyisestä muuttuisi.

Kriitikot ovat nostaneet esiin joitakin puutteita perustulomallien vaikutusten arvioinnissa. Koska etuusjärjestelmä on monimutkainen ja perustulon päälle jäisi vielä koko joukko muita sosiaaliturvan osia, toivotut kannustinvaikutukset eivät aina toteutuisikaan. Jos perustulon täydentäjiksi tarvittaisiin pienituloisille asumistukea ja toimeentulotukea, kannustinloukkuja jäisi edelleen perustulosta huolimatta. (Kaukoranta 2012; Kärkkäinen 2012a, b ja c.) Esimerkiksi soviteltua ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa saavilla vihreiden ja vasemmistoliiton perustulomallit vähentäisivät arvioiden mukaan työstä käteen jääviä tuloja johtuen korkeammasta tuloverotuksesta (Kannas ja Kärkkäinen 2014, 26–27; Kalmbach 2015). Erikseen olisi mietittävä myös sitä, miten perustulo suhteutuu nykyisin käytössä olevaan työttömyysturvan 300 euron suoja-osuuteen. Jos suoja-osuus ei säilyisi perustulomallissa, satunnaisia töitä tekeville jäisikin nykyistä vähemmän käteen ansaituista tuloista. Lisäksi työmarkkinatuen ja työttömän peruspäivärahan lapsi- ja aktivointikorotukset saattaisivat jäädessään voimaan aiheuttaa oman loukkunsa.

Sekä vasemmistoliiton että vihreiden mallien (mallit 13 ja 15) osalta perustulon vaikutuksia tulonjakoon on tutkittu mikrosimulaatioiden avulla (Honkanen ja Kajanoja 2012; Kannas ja Kärkkäinen 2014, 10–11). Tosin vihreiden lopullinen malli poikkeaa hiukan analyysin pohjana käytetystä mallista. Molemmilla malleilla on analyysien mukaan suhteellisia tuloeroja kaventava vaikutus. Tuloerojen mittaamisessa käytetty Gini-kerroin pienenee (eli tulonjako tasoittuu) 2,3 prosenttiyksikköä vasemmistoliiton mallissa ja yhden prosenttiyksikön verran vihreiden mallissa. Myös pienituloisten osuus (alle 60 % mediaanituloista) väestöstä laskee molemmissa malleissa, vasemmistoliiton mallissa 4,1 prosenttiyksiköllä ja vihreiden mallissa 1,14 prosenttiyksiköllä. Niin ikään alenee lapsiköyhyys, eli pienituloisissa perheissä asuvien osuus kaikista alle 18-vuotiaista. Tulokymmenyksittäin tarkasteltuna havaitaan, että molemmissa malleissa alimmat tuloluokat kuuluvat perustulon hyötyjiin ja ylimmät häviäjiin. Keskituloisilla käteen jäävät tulot eivät juurikaan muutu. Sekä vasemmistoliiton että vihreiden mallissa kuusi alinta tulokymmenystä hyötyy (alin kymmenys vasemmistoliiton mallissa +0,7 ja vihreiden mallissa +0,32 prosenttiyksikköä) ja neljä ylintä häviää (ylin kymmenys

vasemmistoliiton mallissa $-1,5$ ja vihreiden mallissa $-0,45$ prosenttiyksikköä). Tuloeroja tasoittavat vaikutukset riippuvat paitsi perustulon suuruudesta, malleissa sovelletusta tuloverotuksen progressiivisesta porrastuksesta.

Kiinnostavimpia perustulon vaikutuksia olisivat luonnollisesti niin sanotut dynaamiset, eli ihmisten ja yritysten käyttäytymiseen liittyvät vaikutukset. Näitä pystytään jossain määrin saamaan esille ainoastaan kokeilun avulla. On esimerkiksi epäilty, että korkeampi marginaaliveroaste heikentäisi työntöön kannustimia keski- ja suurituloisilla (Kaukoranta 2012; Kärkkäinen 2012a, b ja c; Kalmbach 2015). Jos perustulo toteutettaisiin negatiivisen tuloveron muodossa tuloveroaste jäisi huomattavasti alhaisemmaksi.

Toisaalta on esitetty, että perustulo voisi rohkaista kokeilemaan yrittämistä koska se takaisi vähimmäistulon myös niinä aikoina kun yrityksellä menee heikommin (Ruottinen 2012). Vaikka taloustieteilijät ovat laskelmillaan osoittaneet, että kannustinloukkuja säilyisi ehdotetuissa perustulomalleissa edelleen, jollei muuta sosiaaliturvaa uudistettaisi samalla, käytännössä jo tieto tulon jatkuvuudesta voisi psykologisesti lisätä uskallusta ottaa vastaan satunnaista työtä. Yksi nykyisen sosiaaliturvan ongelma on satunnaista työtä tekeväälle koitua ylimääräinen paperityö työaikojen ja -paikkojen, sekä työstä saadun palkan raportoimisessa viranomaisille ja erityisesti näiden johdosta syntyvät viivästykset tukien maksatuksessa. Järjestelmän monimutkaisuus aiheuttaa myös sen, että päällekkäisiä tukia saavien on vaikea hahmottaa miten työnteko vaikuttaa eri etuuksiin. Pelkkä epätietoisuus työtulojen vaikutuksista saatuihin etuuksiin saattaa toimia kannustinloukkuna.

Jotta toivottuja myönteisiä vaikutuksia voitaisiin saavuttaa, olisi tarpeen kiinnittää tarkempaa huomiota perustulon, muiden sosiaaliturvan osien ja verotuksen yhteisvaikutuksiin. Nykyisissä perustulomalleissa on vielä monia puutteita liittyen erityisesti työntöön kannusteisiin. Yksi ratkaisu on mataltaa pienimpien ansiotulojen verotusta tai ottaa käyttöön ainoastaan pienituloisille suunnattu työtulojen verovähennys, kuten vihreiden vuoden 2014 mallissa on tehtykin (Kannas ja Kärkkäinen 2014, 30–31). Oman loukkunsa aiheuttaa se, että ensisijaisten etuuksien alhainen taso pakottaa monia pienituloisia säännölliseen toimeentulotuen käyttöön. Jos toimeentulotuki halutaan palauttaa alkuperäiseen rooliinsa tilapäiseksi hätäavuksi (ja samalla välttää sen aiheuttamat kannustinloukut), perustulon olisi oltava nykyistä työttömän vähimmäisturvaa korkeampi. Myös asumistukea olisi tarpeen uudistaa perustulomallin yhteydessä, esimerkiksi säätämällä siihen suojaosuuksia pienille ansiotuloille. Tehokkaimmin perustulomallin mahdolliset hyödyt saataisiin esiin, jos perustulosta voitaisiin tehdä niin korkea, että se korvaisi myös asumistuen. Nykyisillä pääasiassa tuloverotukseen pohjautuvilla rahoitusmalleilla tämä ei kuitenkaan ole mahdollista. Asumistuen sisällyttäminen perustuloon aiheuttaisi myös ongelmia liittyen asumiskustannusten suureen vaihteluun alueellisesti sekä vuokra- ja omistusasumisen välillä. Yksi vaihtoehto saavuttaa perustulon vaikutukset olisi to-

teuttaa se negatiivisen tuloveron avulla. Suunniteltu kansallinen tulorekisteri, jossa kaikkia henkilön tuloja (niin sosiaaliturvaa kuin ansiotuloja) voidaan seurata reaaliaikaisesti, antaisi tähän mahdollisuudet. Negatiivisen tuloveron mallissa olisi mahdollista ottaa varsinaista perustulomallia paremmin huomioon esimerkiksi asumiskustannusten vaihtelu ja perhetilanteesta johtuvat erilaiset tuen tarpeet.

4 Lopuksi

Perustuloon on vuosikymmenten kuluessa ladattu paljon positiivisia toiveita ja odotuksia. Toisaalta idean vastustajat ovat maalailleet kuvaa taloudellisesta ja moraalista katastrofista. Perustulosta ideana on kuitenkin hyödyntä kiistellä ilman, että kiinnitetään tarkempaa huomiota uudistuksen yksityiskohtiin (De Wispelaere 2015). Suunniteltu kokeilu ja siihen liittyvät taustaselvitykset tuottavat osaltaan lisää luotettavaa tietoa erilaisten perustulomallien vaikutuksesta.

Perustulomallien pitkäkestoisempia vaikutuksia on mahdotonta selvittää edes parin vuoden kokeilun avulla. Monet henkilökohtaiset, esimerkiksi terveyteen¹⁴, koettuun hyvinvointiin tai sosiaaliseen pääomaan liittyvät vaikutukset näkyvät todennäköisesti vasta useampien vuosien kuluttua. Vielä puutteellisemmin parin vuoden kokeilu antaa mahdollisuuksia arvioida rakenteellisia vaikutuksia, kuten työnantajien toimintaa ja työn kysynnän muotoja. Voisiko perustulo johtaa esimerkiksi työaikojen joustavoitumiseen tai työn uudelleenlaiseen jakautumiseen? Lisääntyisikö lyhytkestoisen työn kysyntä? Nämä ovat kysymyksiä, joihin voidaan vastata lopullisesti ainoastaan ottamalla perustulo käyttöön.

Lähteet

Arcarons J, Raventos Pañella D, Torrens Mèlich L. Feasibility of financing a basic income. *Basic Income Studies* 2014; 9: 79–93.

Cunliffe J, Erreygers G, toim. *The origins of universal grants. An anthology of historical writings on basic capital and basic income.* Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2004.

Davala S, Jhabvala R, Standing G, Mehta SK. *Basic income. A transformative policy for India.* Lontoo: Bloomsbury, 2015.

14 Kanadassa 1970-luvulla tehdyt kokeilut antavat viitteitä perustulon myönteisistä terveysvaikutuksista. Tutkijat havaitsivat 10 prosentin laskun sairaalakäynneissä kokeilun aikana. Etenkin mielenterveysongelmiin liittyneet sairaalakäynnit vähenivät. (Forget 2011.)

De Wispelaere J. An income of one's own? The political analysis of universal basic income. Tampere: Tampereen yliopisto, väitöskirja, 2015. Saatavissa: <<http://tampub.uta.fi/handle/10024/98162>>. Viitattu 18.12.2015.

Forget EL. The town with no poverty. Using health administration data to revisit outcomes of a canadian guaranteed annual income field experiment. Manitoba, MB: University of Manitoba, 2011. Saatavissa: <<http://public.econ.duke.edu/~erw/197/forget-cea%20%282%29.pdf>>. Viitattu 18.12.2015.

Haarmann C, Haarmann D, Jauch H ym. Making the difference! The BIG in Namibia. Basic Income Grant Pilot Project. Windhoek: Basic Income Grant Coalition, Assessment Report, 2009. Saatavissa: <http://www.bignam.org/Publications/BIG_Assessment_report_08b.pdf>. Viitattu 18.12.2015.

Honkanen P. Keskustelua Saksasta. Perustulo uusliberalistien unena ja vasemmiston haaveena. Yhteiskuntapolitiikka 2009; 74: 644–651.

Honkanen P. Perustulon rahoitus ja veromallit. Julkaisussa: Perkiö J ja Suopanki K, toim. Perustulon aika. Helsinki: Into, 2012: 68–80.

Honkanen P. Basic income and negative income tax. A comparison with a simulation model. Basic Income Studies 2014; 9: 119–135.

Honkanen P, Kajanoja J. Steps towards basic income – Case Finland. München: BIEN kongressi, 2012. Saatavissa: <http://www.bien2012.de/sites/default/files/paper_108_en.pdf>. Viitattu 30.10.2015.

Lahtinen I. Perustulo. Kansalaisen palkka. Helsinki: Hanki ja jää, 1992.

Ikkala M. Perustulokeskustelu Suomessa. Julkaisussa: Hintikka-Varis S, toim. Sisällä vai ulkona – kohti perustuloa? Helsinki: Kansallinen Sivistysliitto, 2007: 9–71. Saatavissa: <http://www.toivoajatuspaja.fi/julkaisut/sisalla_vai_ulkona-kohti_perus>. Viitattu 18.12.2015.

Kalmbach A. Pelastaako perustulo suomalaisen sosiaaliturvan? Helsinki: Palvelualojen ammattiliitto PAM, muistio, 2015. Saatavissa: <https://www.pam.fi/media/pam.fi-utiskuvat/perustulo_muistio_0915.pdf>. Viitattu 18.12.2015.

Kananen J. Nordic paths from welfare to workfare. Danish, Swedish and Finnish labor market reforms in comparison. Local Economy 2012; 27: 558–576.

Kaukoranta I. Vielä perustulosta. Tarkempi analyysi Vihreiden perustulomallista. Helsinki: SAK, SAK:n blogi, 20.7.2012. Saatavissa: <<https://www.sak.fi/ajankohtaista/blogit/jakovara/viela-perustulosta-tarkempi-analyysi-vihreiden-perustulomallista>>. Viitattu 29.10.2015.

Koistinen P, Perkiö J. Good and bad times of social innovations. The case of universal basic income in Finland. Basic Income Studies 2014; 9: 25–57.

Kuluttajahintaindeksi 2014. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/khi/2014/khi_2014_2015-01-19_tau_001.html>. Viitattu 19.10.2015.

Kärkkäinen O. Perustulon vaikutukset työnteon kannustimiin. Henkilökohtainen blogi, 14.2.2012a. Saatavissa: <<http://ollikarkkainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/97551-perustulon-vaikutukset-ty%C3%B6nteon-kannustimiin>>. Viitattu 29.10.2015.

Kärkkäinen O. Työn tarjonnasta ja perustulosta. Henkilökohtainen blogi 5.5.2012b. Saatavissa: <<http://ollikarkkainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/105076-ty%C3%B6n-tarjonnasta-ja-perustulosta>>. Viitattu 29.10.2015.

Kärkkäinen O. Laskelmat osoittavat – perustulo ei paranna työnteon kannustimia. Henkilökohtainen blogi, 6.8.2012c. Saatavissa: <<http://ollikarkkainen.puheenvuoro.uusisuomi.fi/113238-laskelmat-osoittavat-perustulo-ei-paranna-ty%C3%B6nteon-kannustimia>>. Viitattu 29.10.2015.

Opielka M. The likelihood of a basic income in Germany. *International Social Security Review* 2008; 61 (3): 73–94.

Pajarinen M, Rouvinen P. Computerization threatens one third of Finnish employment. ETLA Brief No 22, 2014. Saatavissa: <<http://pub.etla.fi/ETLA-Muistio-Brief-22.pdf>>. Viitattu 17.12.2015.

Perkiö J. Taistelu tulkinnasta. Perustulo Suomen julkisessa keskustelussa 2006–2012. Julkaisussa: Eskelinen T, Heikkilä S, toim. *Talous ja arvo*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, *Sophi* 119, 2013a: 210–239. Saatavissa: <<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/41218>>. Viitattu 18.12.2015.

Perkiö J. Basic income proposals in Finland, Germany and Spain. Wien: Transform Europe, Discussion Papers, 2013b. Saatavissa: <http://transform-network.net/uploads/tx_news/Paper_no2_perkioe_EN.pdf>, liitetaulukko <http://transform-network.net/uploads/tx_news/Basic_Income_in_Europe.Tabellen.corr_mitangenommenenAenderungen.pdf>. Viitattu 18.12.2015.

Perkiö J. Universal basic income. A new tool for development policy? Helsinki: Kansainvälinen Solidarisuustyö, 2014a. Saatavissa: <<http://sange.fi/kvsolidarisuustyo/wp-content/uploads/Universal-Basic-Income-A-New-Tool-for-Development-Policy.pdf>>. Viitattu 18.12.2015.

Perkiö J. Perustulo – uuden tulonjaon perusta. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto, 2014b. Saatavissa: <http://www.ksl.fi/wp-content/uploads/2014/03/Perustulo_Uuden_tulonjaon_perusta_Johanna_Perkiö.pdf>. Viitattu 17.12.2015.

Ruottinen S. Perustulon vaikutukset yrittäjyyteen. Julkaisussa: Perkiö J, Suopanki S, toim. *Perustulon aika*. Helsinki: Into, 2012: 21–28.

Werner G, Goehler A. 1000 € für jeden. Freiheit, Gleichheit, Grundeinkommen. Berliini: Ullstein/Econ, 2010.

Widerquist K, Noguera JA, Vanderborght Y, De Wispelaere J, toim. *Basic income. An anthology of contemporary research*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2013.

Ylikahri V. Kohti perustuloa – perustulokeskustelua Suomessa ja maailmalla. Julkaisussa: Honkanen P, Soininvaara O Ylikahri V. *Perustulo. Kohti toimivaa perusturvaa*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto, 2007:

13–46. Saatavissa: <<http://www.visili.fi/sites/visili.fi/files/files/publication/102-Perustulo%20-%20Kohti%20toimivaa%20perusturvaa/perustulo.pdf>>. Viitattu 18.12.2015.

Perustulomallit

Andersson JO. Vänsterframtid. Helsinki: Folkets Bildningsförbund, 1988.

Blaschke R. Overview basic income and basic security. Models and basic approaches in Germany. Netzwerk Grundeinkommen, 2012. Saatavissa: <<https://www.grundeinkommen.de/content/uploads/2013/01/overview-basic-income-and-basic-security-models-and-basic-approaches-in-germany-august-2012.pdf>> Viitattu 15.12.2015.

Demarinuoret. Yleisturva, 2015. Saatavissa: <<http://demarinuoret.fi/yleisturva>>. Viitattu 15.12.2015.

Kannas O, Kärkkäinen O. Perustulomallin analyysi. Eduskunnan tietopalvelun vihreille tekemä selvitys, 2014. Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/files/liitto/perustulomallin_analyysi%20%282%29_0.pdf>. Viitattu 29.10.2015.

Keskusta. Työreformi – Keskustan uudistusohjelma työn antamisen ja työn tekemisen helpottamiseksi. 1998. Saatavissa: <<http://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=9e271e33-96fb-46a2-bcdb-140dfb755741>>. Viitattu 17.12.2015.

Koistinen P, Perkiö J. Good and bad times of social innovations. The case of universal basic income in Finland. Basic Income Studies 2014; 9: 25–57.

Korpinen P. Valtio ja vapauden kasvu. Helsinki: Hanki ja jää, 1989.

Kristillisdemokraatit. Kannustava perusturva, 2015. Saatavissa: <<http://www.kd.fi/kannustava-perusturva>>. Viitattu 15.12.2015.

Lahtinen I. Perustulo. Kansalaisen palkka. Helsinki: Hanki ja jää, 1992.

Lillrank P, Hamilo M, Lepomäki E. Perustili. Toimeliaisuuteen, työllistämiseen ja säästämiseen kannustava sosiaaliturvan kokonaisuudistus. Helsinki: Libera, 2013. Saatavissa: <http://libera.fi/libera-uusi/wp-content/uploads/2013/12/Perustili_final1.pdf>. Viitattu 29.10.2015.

Mattila A. Tarvitaanko perustuloa? Suomalaisten kansalaistulo-, kansalaispalkka- ja perustulomallien teoreettinen analyysi. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2001.

Nuorsuomalaiset. Nuorsuomalaisten perusturva. Sosiaaliturva ilman talutushihnaa. 1998.

Peltola K. Hyvinvointivaltion peruskorjaus. Helsinki: Tammi, 1997.

Perkiö J. Basic income proposals in Finland, Germany and Spain. Wien: Transform Europe, Discussion Papers, 2013b. Saatavissa: <http://transform-network.net/uploads/tx_news/Paper_no2_perkioe_EN>.

pdf, liitetaulukko: <http://transform-network.net/uploads/tx_news/Basic_Income_in_Europe.Tabellen.corr_mitangenommenenAenderungen.pdf>. Viitattu 18.12.2015.

Soininvaara O. Hahmotelma perustulomallista. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 1994a.

Soininvaara O. Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi. Porvoo: WSOY, 1994b.

Uotila J, Uusitalo P. Työttömyys, laki ja talous. Helsinki: Tammi, 1984.

Vasemmistoliiton perusturvan ja -tulon työryhmä. Työryhmän ehdotus perusturvan parantamisesta, työllistymisen esteiden poistamisesta sekä siirtymisestä perustuloon. Keskusteluasiakirja 2011 (hyväksytty 2012). Saatavissa: <http://dl.dropboxusercontent.com/u/4740043/jaettavia/keskusteluasiakirja_1_2011.pdf>. Viitattu 29.10.2015.

Vihreät. Vihreä perustulo. 2014. Saatavissa: <<https://www.vihreat.fi/asiat/vihreapolitiikka/teemat/koyhyys/perustulo>>. Viitattu 30.10.2015.

Virtanen M. Tehtaasta studioon. Helsinki: Hanki ja jää, 1987.

Liitetaulukko. Suomalaiset perustulomallit ja muut perustuloa muistuttavat sosiaaliturvan uudistusehdotukset.

	Vuosi ja esittäjä	Etuuden taso	Saajat	Rahoitus	Muu sosiaaliturva	Tavoitteet
1.	1984 professorit Jaakko Uotila ja Paavo Uusitalo: <i>sapattivapaa ja kansalaispalkka</i> (Uotila ja Uusitalo 1984)	3 000 mk (inflaatiokorjattuna 1 041 €) ^a , veronalainen	Kaikki 15–64-vuotiaat kansalaiset 10 vuoden välein (kesto 6 kk), vapaaehtoinen		Muusta sosiaaliturvasta erillinen sapattivapaajärjestelmä yhdistettynä pienyrityksiä ja työllisyyttä tukevaan veroreformiin.	Työttömyysongelmien ratkaiseminen työtä jakamalla, automaation luomien hyötyjen tasapuolisempi jako ja yhteiskunnan polarisaation ehkäisy.
2.	1987 sosiologi Matti Virtanen: <i>perustulo</i> (Virtanen 1987)	3 000 mk (infl.korj. 916 €), veroton	Kaikki täysi-ikäiset	Raaka-aine-, energia- ja ympäristöverot	Korvaisi suurimman osan harkinnanvaraisista etuuksista, mahdollisuus vähentää tulonlisäys palkoista.	Yhteiskunnallisen rakennemuutoksen sekä opiskelun, itseorganisoitujen aktiviteettien ja työn uusien muotojen tukeminen.
3.	1988 vasemmistolainen taloustieteilijä Jan Otto Andersson: <i>kansalaistulo</i> (Andersson 1988)	2 000 mk (infl.korj. 582 €), lapsille 1 000 mk ja työkyvyttömille 3 000 mk, veroton	Kaikki kansalaiset	27 % tulovero, 25 % alv. sekä luonnonvarojen kulutuksen, omaisuuden ja perintöjen verotus	Käyttöönotto neljässä vaiheessa, joista jokainen kestää vaalikauden. Aloitus niistä jotka jo saavat sosiaaliturvaa ja vähittäisen laajennus. Palkkoja voitaisiin alentaa perustulon verran.	Punavihreän ”uuden vasemmiston” visio ekologisesti kestävästä ja sosiaalisesti oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta.
4.	1989 taloustieteilijä ja sosiaalidemokraatti Pekka Korpinen: <i>kansalaistulo</i> (Korpinen 1989)	Mahdollisimman korkea	Kaikki	30 % tulovero sekä progressiivinen varallisuusvero	Mahdollistaisi julkisten palvelujen tekemisen maksullisiksi. Verotus ja kansalaistulo ainoita tuloerojen tasauksen keinoja.	Työntekijäomistuksen lisääminen yrityksissä, työajan lyhennys, työn kehitys vapaaehtoiseksi itsensä toteuttamiseksi, hyvinvointivaltion supistaminen ja tuloverotuksen keventäminen.
5.	1992 Suomen Ylioppilaskuntien liiton sihteeri Ilpo Lahtinen: <i>osittainen perustulo</i> (Lahtinen 1992)	2 000 mk (infl.korj. 482 €), lapsille alennettu, veroton	Kaikki kansalaiset ja vähintään 5 vuotta maassa asuneet	40 % tasavero ja verovähennysten poisto	Sosiaaliturvan ja tuloverotuksen integraatio. Perustulon lisänä harkinnanvarainen ’perustulolisä’, asumistuki ja toimeentulotuki tarvittaessa.	Sosiaaliturvan byrokratian ja monimutkaisuuden vähentäminen, vähimmäisturvan takaaminen kaikille.
6.	1994 vihreä poliitikko Osmo Soininvaara: <i>perustulo</i> (Soininvaara 1994a ja b)	1 700 mk (infl.korj. 397 €) yhden aikuisen ja 2 900 mk (infl.korj. 677 €) kahden aikuisen kotitalouksille	Kaikki kansalaiset	53 % tasavero sekä 10 % lisävero ylimmillä tuloluokille	Pienituloisten kotitalouksien mahdollista saada harkinnanvaraista lisätukea. Kaikki olemassa olevat tuet sulautettaisiin kahteen kategoriaan: vastikkeeton perustulo ja harkinnanvarainen lisätuki. Voidaan toteuttaa myös negatiivisen tuloveron muodossa.	Matalapalkkatyön, taloudellisen tehokkuuden ja palvelusektorin kehityksen tukeminen, julkisten menojen madaltaminen sekä työttömyyden alentaminen.

7.	1997 sosiaalipolitiikan asiantuntija ja vasemistopoliitikko Kati Peltola: <i>pohjatulo ja kansalaistyö</i> (Peltola 1997)	Aikuisille 3 500 mk (infl.korj. 795 €), sis. asumistuen) ja lapsille 1 500 mk (infl.korj. 341 €). Samalla alle 3 500 mk tulojen verovapaus.	Tietyn tulorajan alle jäävät, harkinnanvarainen. Tulon saaminen edellyttää kansalaistyötä.	Tuotantovero (progressiivisella tuloverolla rahoitetaan julkiset palvelut ja kaikkeen tuotantoon kohdistuvalla tuotantoverolla kaikki tulonsiirrot).	Taattu osa-aikainen kansalaistyö jota tarjoavat kunnat, työttömyystuki ainoastaan väliaikaista (max 4 kk). Työkyvyttömille erillinen harkinnanvarainen tuki.	Vero- ja sosiaaliturvajärjestelmän yksinkertaistaminen ja kaikkien työkykyisten osallistaminen yhteiskunnalliseen työhön. Työn jakaminen lyhentämällä viikkotyöaika 30 tuntiin.
8.	1998 Nuorsuomalaiset: <i>perustulo</i> (Nuorsuomalaiset 1998)	0–16-v. 325 mk (infl.korj. 73 €), 16–60-v. 1 300 mk (infl.korj. 291 €), yli 60-v. 1 820 mk (infl.korj. 407 €)	Kaikki kansalaiset	Tasavero (esim. 35 %), alle 4 000 mk (infl.korj. 895 €) tulojen verovapaus	Pienituloiset oikeutettuja asumistukeen. Perustuloa täydentämään julkisen sektorin tarjoamat kansalaistyöt markkinoita alhaisemmalla palkalla sekä sosiaalilaina tilapäisiin toimeentulo-ongelmiin. Harkinnanvaraisena esim. lääkekorvaukset. Hoivapalveluihin palvelusetelit.	Tukijärjestelmän yksinkertaistaminen, saajien tasa-arvoisempi kohtelu, yksilöiden omavastuun ja elämänhallinnan lisääminen, sosiaaliturvan sovittelu työmarkkinoiden muutokseen ja työnteon kannusteiden lisääminen. Perustulon tarkoitus ei tarjota koko toimeentuloa, vaan mahdollistaa elämä pienillä ansiotuloilla.
9.	1998 Keskusta: <i>työreformi ja perustulo</i> (Keskusta 1998)	perusturvan uudistamisen perustulon hengessä sekä kaikille pakollinen työttömyysvakuutus, mahdollista toteuttaa myös negatiivisena tuloverona	Kaikki sosiaaliturvaan oikeutetut, sosiaalivakuutus kattamaan myös yrittäjät ja omaa työtä tekevät	Valtio, työntekijät ja työnantajat osallistuvat rahoitukseen.	Laaja uudistusohjelma sisältää muutoksia niin työttömyysvakuutuksessa, perusturvassa, verotuksessa, työnantajamaksuissa kuin työehtosopimusjärjestelmässä.	Perusturvan yksinkertaistaminen ja vahvistaminen kattamaan paremmin erilaisia riskejä, työllisyyden parantaminen ja työn tekeminen aina kannattavaksi, työn, yrittämisen ja opiskelun kannustaminen, työn jakaminen ja työn käsitteen laajentaminen, köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisy.
10.	2001 tutkija Anita Mattila: <i>soviteltu perustulo I</i> (Mattila 2001)	3 600 mk (infl.korj. 751 €), veronalainen.	Työttömät ja pienituloiset		Nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään sopeutettu perustulo, joka korvaisi työttömän vähimmäisetuudet ja osittain asumistuen ja toimeentulotuen. Ansiosidonnaiset etuudet säilyisivät ennallaan.	Työllisyyden tukeminen ja tulojen jatkuvuuden takaaminen epäsäännöllisissä töissä, mahdollistaa vetäytymisen työmarkkinoilta ja itsenäisen kansalaistyön.
11.	2001 tutkija Anita Mattila: <i>soviteltu perustulo II</i> (Mattila 2001)	Maks. 3 200 mk (infl.korj. 668 €). Kaikki alle 1500 mk (313 €) ansiot verovapaista. Perustulo laskee lineaarisesti ansiotulojen noustessa.	Ansiotuloja saavat sosiaaliturvaan oikeutetut		Nykyiseen sosiaaliturvajärjestelmään sopeutettu perustulo, joka korvaisi vähimmäistyöttömyysturvaetuuudet ja osittain asumistuen ja toimeentulotuen. Ansiosidonnaiset etuudet säilyisivät ennallaan.	Byrokratian ja työttömien kontrollin vähentäminen, itsenäisten valintojen mahdollisuuksien parantaminen.

12.	2007 Vihreät: <i>perustulo</i>	440 € (infl.korj. 506 €), verovapaa	Kaikki maassa pysyvästi asuvat työikäiset kansalaiset	Kaksiportainen tasa-vero (alle 5 000 €/kk 39 %, tämän ylittävät ansiot 49 %), ympäristö- ja pääomatuloverojen korotus	Vastikkeeton työttömän vähimmäisetuuk-sien suuruinen perustulo korvaisi kaikki tulonsiirrot lukuun ottamatta asumistukea, toimeentulotukea ja ansiosidonnaisia etuuksia.	Byrokratian vähentäminen, järjestelmän yksinkertaistaminen, loukkujen poisto, pienyrittämisen, epäsuorallisen työn sekä työn ja opiskelun uusien muotojen tukeminen, ihmisten kategorisointien vähentäminen ja jokaisen vapaus määrittellä oma elämäntapansa ja identiteettinsä.
13.	2011 Vasemmistoliitto: <i>perusturvan kehittäminen ja perustulo</i> (Vasemmistoliiton perusturvan ja -tulon työryhmä 2011)	620 € verovapaa perustulo (infl.korj. 654 €) sekä 130 € harkinnanvarainen perusturva (työttömyys, sairaus tms.)	Kaikki maassa pysyvästi asuvat työikäiset	progressiivinen ansio- ja pääomatuloverotus asteikolla 30–57 %	Malli korvaisi kaikki tulonsiirrot lukuun ottamatta asumistukea, toimeentulotukea ja ansiosidonnaisia etuuksia. Perustulon toteuttaminen aloitetaan asteittain yhdistämällä perusturvaetuudet ja nostamalla niiden tasoa.	Tuloerojen tasaaminen ja köyhyyden vähentäminen, sosiaaliturvan saajiin kohdistetun kontrollin vähentäminen, sosiaaliturvan ja ansiotulojen yhteensovittelun helpottaminen, pienituloisten neuvotteluvoiman vahvistaminen, työn käsitteen laajentaminen ja ihmisten emansipaatio.
14.	2013 ajatuspaja Libera: <i>perustili</i> (Lillrank ym. 2013)	Valtio tallettaa jokaisen perustilille 20 000 € peruspääoman (laskennallinen). Tililtä saa nostaa rajattomasti jos peruspääoma on tallella ja 400 €/kk jos saldo alittaa peruspääoman. Mahd. miinussaldot annetaan anteeksi 65-v.		Tuloveroista 10 % menee automaattisesti perustilille.	Rakentuu ajatukselle lainapohjaisesta sosiaaliturvasta. Harkinnanvaraisia sosiaaliturvaetuuksia voidaan säilyttää perustilin lisänä. Euromäärät esimerkinomaisia, parametrejä säätämällä mallista saa joko oikeistolaisemman tai vasemmistolaisemman.	Kannustus tulonsiirtojen säästeliääseen käyttöön, matalapalkkatyön helpottaminen (etenkin kotitaloustyö), henkilökohtaisuuden ja ihmisten oman vastuun lisääminen sosiaaliturvassa, kannustus työntekoon, työllistämiseen ja säästämiseen.
15.	2014 Vihreät: <i>perustulo</i> (Vihreät2014, päivitetty vuoden 2007 mallista)	Noin 560 €, verovapaa	Kaikki Suomen asumisperustaisen sosiaaliturvan piirissä olevat 18 vuotta täyttäneet ei-eläkeläiset	Ansiotuloveroasteet: 41 % alle 50 000 € ja 49 % yli 50 000 € vuosituloista Pääomatuloveroasteet: 33 % alle 40 000 € ja 35 % yli 40 000 € vuosituloista Perusvähennys pieniin tuloihin. Kiinteistöveron korotus 120 milj € ja ympäristölle hait. verotukien vähennys 600 milj €.	Korvaa sosiaaliturvan vähimmäisetuudet, kuten työttömien perusetuudet ja minimivanhempainpäivärahat. Perustulon päälle maksettaisiin tarvittavat syyperusteiset tuet, esim. ansiosidonnainen työttömyystuki.	Köyhyyden ja syrjäytymisen vähentäminen, sosiaaliturvajärjestelmän muuttaminen yksinkertaisemmaksi ja oikeudenmukaisemmaksi, työn vastaanottamisen tekeminen kannattavaksi kaikissa tilanteissa, ihmisten omien valintojen tukeminen ja valtion holhoamisen vähentäminen, silpputyötä tekevien toimeentuloturvan parantaminen, yrittäjyyden edistäminen.

16.	2015 Kristillisdemo- kraatit: <i>kannustava pe- rusturva</i> (Kristillisdemo- kraatit 2015)	Järjestelmä laskee alku- tason jokaiselle tarve- harkintaiselle elämänti- lanteelle. Tasoon vaikut- tavat mm. lasten luku- määrä ja asuinpaikka- kunta. Alkutason jäl- keen työtä vastaanotta- va henkilön käteen jää- vät tulot nousevat tasai- sesti.	Sosiaaliturvaan oikeutetut		Sosiaaliturvan etuudet yhdistetään yhdek- si tueksi. Perustetaan kansalaistili, jolle maksetaan sekä sosiaaliturva harkinnan- varaisena että palkat. Tukea haetaan säh- köisesti tai sosiaalitoimistosta yhdellä kaavakkeella, johon täytetään kaikki elä- mäntilanteeseen vaikuttavat tekijät. Ver- tus muuttuu dynaamisesti joka kuukausi maksetun tuen ja palkkojen suhteessa. Pienillä tuloilla verotus on alhainen.	Työnteon kannusteiden parantami- nen. Esikuvana Iso-Britannian Uni- versal Credit -järjestelmä.
17.	2015 Demarinuoret: <i>yleisturva</i> (Demarinuo- ret 2015)	Kattaa kohtuullisen vä- himmäiskulutuksen ^b ja asumiskulut. Kolmipor- tainen malli: (1) auto- maattinen ja tarvehar- kintainen takuutulo (esim. 520 €), (2) syype- rustainen yleistulo (esim. 675 €) ja (3) ak- tiivisuudesta palkitseva aktiivitulo (esim. 812,5 €).	Viimesijaisen toi- meentuloturvan tarpeessa olevat (taso 1), syyn pe- rusteella sosiaali- turvaan oikeutetut (taso 2) tai työllis- tymismahdolli- suuksiaan aktiivi- sesti parantamaan pyrkivät (taso 3). Oikeus takuutulon ylittävään turvaan edellyttää aktiivis- ta työnhakua. Yrit- täjät, apurahan saajat ym. ovat saman sosiaalitur- van piirissä.	Arvonlisäverotuksessa siirrytään laajapohjai- seen yhden verokan- nan malliin, joka tuo lisätuottoja ja säästää hallintokuluja. Korote- taan alennetut alv- kannat yleisen alv:n tasolle. Korotetaan kiinteistöveron ylä- ja alarajaa sekä pää- oman tuottoon koh- distuvia veroja. Karsi- taan vähennyksiä, yk- sinkertaistetaan vero- tusta ja tehostetaan harmaan talouden tor- juntaa.	Yhdeltä luukulta saatavaan henkilökohtai- seen yleisturvaan yhdistetään toimeentu- lotuki, perusturvan vähimmäisetuudet, opiskelijoiden tuet, kotihoidon tuki ja pie- nituloisten työntekijöiden verovähennyk- set. Eläkkeet, lapsilisät ja kulukorvaukset jäävät ulkopuolelle. Sosiaaliturva yhdiste- tään verotukseen siten, että tuki vähenee aina 60 % nettotulojen kasvusta. Palvelui- ta kehitetään tiiviissä yhteydessä toimeen- tuloturvan kanssa. Ansiosidonnaiset etuu- det yhdistetään sosiaaliturvan ansio- osaksi ja yleinen asumistuki sekä opinto- tuen asumislisä korvataan yleisturvan asumisosalla. Osana sosiaalityötä käytet- tävät harkinnanvaraiset tuet säilyvät.	Sosiaaliturvan ja työtulojen parempi yhteensovittelu, työllistymisen estei- den alentaminen ja lisätulojen han- kinnan tekeminen aina kannattavak- si. Sosiaaliturvan yksinkertaistami- nen ja automatisointi sekä riittävän toimeentulon takaaminen. Yrittäjien ja muiden epäsäännöllistä tuloa saa- vien sosiaaliturvan parantaminen. Opintojen ja sosiaaliturvan yhteen- sovituksen helpottaminen.

^a Kuluttajahintaindeksi 2014.

^b Kohtuullinen vähimmäiskulutus määritellään Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksiin pohjautuvilla viitebudjeteilla. Takuutulo 80 % viitebudjetilla määritellystä vähimmäistoimeentulosta (vuoden 2014 viitebudjetilla 520 € asumiskulujen jälkeen, mahd. toteuttaa myös toimeentulotuen perusosan tasoisena jolloin alimitoitettu), Yleistulo 100 % viitebudjetista (vuoden 2014 viitebudjetilla 675 € asumiskulu-
jen jälkeen, mahd. toteuttaa myös työmarkkinatuen tasoisena jolloin alimitoitettu) ja aktiivitulo 125 % viitebudjetista (vuoden 2014 viitebudjetilla 812,5 € asumiskulujen jälkeen, mahd. toteuttaa myös ko-
rotetun työmarkkinatuen tasoisena jolloin alimitoitettu).